

УДК 37.211.24

DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/57-3-47>

Наталія ЯКОВЕНКО,

orcid.org/0000-0003-2587-8047

старший викладач кафедри іноземних мов
Національної академії Національної гвардії України
(Харків, Україна) *natasha.yakovenko@gmail.com*

РОЗВИТОК НАВИЧОК ПИСЕМНОГО МОВЛЕННЯ НА ЗАНЯТТЯХ З АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ КУРСАНТІВ ВВНЗ

У статті розглянуто питання володіння майбутніми офіцерами англійською мовою, що є важливою умовою для успішного розвитку їхньої кар'єри. Підкреслено, що концепція мовної підготовки Збройних Сил України основною метою мовної підготовки курсантів визначає оволодіння ними вміннями іншомовного спілкування. Зазначено, що одним із засобів такого спілкування – є письмо. З огляду на те, що першочергова увага на заняттях з іноземної мови приділяється саме усним видам мовленнєвої діяльності – аудіюванню, читанню та говорінню, слід зазначити на необхідності приділяти особливу увагу на письмо, оскільки листування та ведення документації англійською мовою має постійно зростаючий характер.

Наголошено, що сьогодні питання навчання письму залишається одним із багатьох актуальних педагогічних проблем у мовній підготовці військових фахівців. Однак через свої характерні особливості розвиток навичок письма становить значну складність і є викликом для багатьох викладачів іноземної мови вищих військових навчальних закладів, які працюють із навчальними групами курсантів із різним мовленнєвим рівнем.

Наголошено, що стаття має на меті разом із визначенням характерних особливостей навчання англійською мовою звернути увагу на низку навчальних труднощів, які виникають при навчанні іноземної мови в умовах вищих військових навчальних закладів. У систематизованому вигляді наведено основні причини складнощів при засвоєнні курсантами навичок письма іноземною мовою. Виділено й описано групи труднощів, які найчастіше виникають у процесі розвитку навичок письма – фонетичні, граматичні та лексичні; запропоновані варіанти можливих шляхів ефективного подолання таких труднощів. Також розглядається проблема навчання англійською мовою в групах курсантів з різним рівнем мовної підготовки, наводяться приклади вправ для ефективного розвитку навичок письма. Підкреслюється необхідність урахування психофізіологічних механізмів при навчанні письму й важливість якісного, доречного підбору навчального матеріалу, який би враховував специфічну спрямованість підготовки військових фахівців.

Ключові слова: англійська мова, письмо, вищий військовий навчальний заклад, курсант, навчання, мовленнєва діяльність.

Nataliya YAKOVENKO,

orcid.org/0000-0003-2587-8047

Senior Lecturer at the Department of Foreign Languages
National Academy of the National Guard of Ukraine
(Kharkov, Ukraine) *natasha.yakovenko@gmail.com*

DEVELOPMENT OF WRITING SKILLS CADETS OF VVNZ AT ENGLISH LANGUAGE CLASSES

The article discusses the issue of English language proficiency of future officers, which is an important condition for the successful development of their careers. It is emphasized that the concept of language training of the Armed Forces of Ukraine defines the mastery of foreign language communication skills as the main goal of language training of cadets. It is noted that one of the means of such communication is writing. Given the fact that primary attention in foreign language classes is given to oral speech activities – listening, reading and speaking, it should be noted that special attention should be paid to writing, since correspondence and documentation in English is constantly growing.

It is emphasized that today the issue of teaching writing remains one of the most urgent pedagogical problems in the language training of military specialists. However, due to its characteristic features, the development of writing skills is a significant difficulty and a challenge for many foreign language teachers of higher military educational institutions who work with training groups of cadets with different speaking levels.

It is emphasized that the article aims, together with the definition of the characteristic features of teaching English writing, to draw attention to a number of educational difficulties that arise when teaching a foreign language in the conditions of higher military educational institutions. In a systematized form, the main reasons for difficulties in the cadets' acquisition of writing skills in a foreign language are given. Groups of difficulties that most often arise in the process of developing writing skills are identified and described – phonetic, grammatical and lexical; proposed options

for possible ways to effectively overcome such difficulties. The problem of teaching English writing in groups of cadets with different levels of language training is also considered, and examples of exercises for the effective development of writing skills are given. The need to take psychophysiological mechanisms into account when teaching writing and the importance of high-quality, appropriate selection of educational material, which would take into account the specific focus of training military specialists, is emphasized.

Key words: English language, writing, higher military educational institution, cadet, training, speech activity.

Постановка проблеми. Керівництвом національного оборонного відомства основні цілі та завдання навчання іноземним мовам у вищих військових навчальних закладах визначені як досягнення особовим складом відповідного цільового рівня володіння іноземною мовою для подальшого використання в службовій діяльності, опанування військовими фахівцями англійською мовою, що є одним із чинників досягнення взаємної сумісності з НАТО.

У контексті розгляду питань мовної підготовки варто також урахувати й те, що мовна освіта забезпечує соціальну й академічну мобільність сучасної молоді. Відповідно, англійська мова є однією з найважливіших компетенцій, якою повинен опанувати курсант ВВНЗ. Без достатнього досвіду сприйняття іноземної мови майбутній офіцер не зможе комунікувати з англійськими партнерами на належному рівні під час міжнародного листування, ефективно діяти в складі багатонаціональних органів військового управління тощо.

Більшість дидактів і психологів вважає, що проблема навчання писемного мовлення є однією з найважливіших і найскладніших у методиці навчання іноземної мови. Навчання англійської мови має чимало характерних особливостей і пов'язаних із ним навчальних труднощів – загальних і специфічних для окремих закладів освіти, наприклад, для ВВНЗ, де курсанти з різним мовленнєвим рівнем змушені навчатися за однією програмою мовної підготовки. Урахування впливу таких труднощів на освітній процес, їх подолання та усунення можуть значно полегшити формування й розвиток навичок письма та підвищують якість навчання іноземним мовам.

Отже, дослідження супутніх навчанню англійської мови труднощів і пошук шляхів їх подолання, розробка методичних і практичних рекомендацій щодо підвищення ефективності мовної підготовки у ВВНЗ, де спільно навчаються курсанти з різним мовленнєвим рівнем, є актуальною педагогічною проблемою.

Аналіз досліджень. Такі проблеми навчання іноземним мовам, як розвиток навичок іншомовного письма в різнорівневих групах і питання подолання супутніх труднощів, неодноразово ставали об'єктом досліджень вітчизняних і зару-

біжних мовознавців, педагогів і психологів, серед яких – Л. Бахман, Н. Брігер, І. Гальперін, Н. Гальськова, С. Гапонова, Н. Гез, О. Голотюк, М. Жинкін, І. Зимня, О. Леонтєв, І. Лісовець, С. Ніколаєва, Л. Панова, Дж. Річардс, Г. Рогова, О. Соловова, О. Тарнапольський та інші вчені. Усі вони зійшлися в думці, що під час навчання письму важливим є врахування особливостей організації освітнього процесу і створення належних педагогічних умов. Дослідники зазначають пряий вплив низки труднощів, що супроводжують навчання іноземній мові, на якість опанування мовленнєвими навичками тими, кого навчають. Багато авторів вивчали різні аспекти розвитку продуктивних умінь: зокрема, О. Карпов та О. Пінська вивчали професійно спрямоване мовлення; О. Горбунов, М. Захаренкова, Є. Калініна, К. Яценко – навчання окремих видів усної та письмової діяльності (складання повідомлень, написання есе, конспектування та ін.) У зарубіжній методиці досліджувалися питання організації роботи з текстом на різних етапах його написання (С.А. Boardman, J. Frydenberg, D. Hall, A. Hogue, R.R. Jordan, A. Oshima, S.A. Pastva, J.M. Reid, A.M. Salak та ін.), методики навчання мовлення (W. Bishop, D. Byrne, D. George, T. Haring-Smith, A. Rothkegel та ін.).

Однак сьогодні можна стверджувати, що питання подолання навчальних труднощів, які супроводжують процес мовної підготовки у ВВНЗ, зокрема під час навчання англійської мови в групах курсантів із різними мовленнєвими рівнями, залишається недостатньо вивченим і потребує подальшого дослідження.

Мета статті – розглянути, теоретично обґрунтувати та експериментально перевірити методику формування навичок письма курсантів в процесі навчання англійської мови, охарактеризувати труднощі, які виникають при навчанні письма курсантів ВВНЗ та визначити відповідні навчальні вправи для ефективного формування навичок письма.

Виклад основного матеріалу. Успішне оволодіння іноземною мовою як засобом мовної діяльності полягає в умінні висловлювати власні думки, а також сприймати й розуміти мову інших людей як при безпосередньому спілкуванні, так й опосередковано – через мультимедійні засоби,

листування та в інші способи отримання мовленнєвої інформації.

Від надсилання електронних листів до підготовки презентацій, написання часто є повсякденним завданням для багатьох професій, що охоплюють різні галузі. Навички письма виходять за межі граматики та орфографії. Точність, ясність, переконливість і деякі інші елементи відіграють важливу роль у тому, щоб ваші листи передавали правильне повідомлення. Письмо, яке є технічною навичкою, дозволяє вам ефективно спілкуватися за допомогою написаного слова. Навички письма можуть відрізнятися залежно від професійних задач. Так, навички письма поєднують в собі такі компоненти, як:

1. Граматика.
2. Словниковий запас.
3. Правопис.
4. Побудова речення.
5. Структура.
6. Дослідження та точність.
7. Ясність.
8. Переконливість.

Кожен із цих компонентів може впливати на якість написання. Письмо є однією з найважливіших навичок, якими повинні оволодіти майбутні фахівці військової справи, особливо працюючі професіонали. Помилки в орфографії, граматиці та виборі слів відразу кидаються в очі. І хоча навички грамотності не є відображенням інтелекту чи знань, погане письмо може призвести до того, що курсант отримає нижчі оцінки, навіть якщо він багато знає про предмет завдання.

Ось чому важливо покращити навички письма англійською мовою, перш ніж вони завадять повністю розкрити свій потенціал у професійній діяльності. Дослідники вважають, що майже у всіх студентів, а також курсантів є прогалини в розвитку письма англійською мовою. Тому дуже важливо з'ясувати визначити проблеми, з якими стикаються курсанти під час набуття навичок письма англійською мовою. Коли курсантам бракує навичок у письмі, їхні роботи можуть бути незадовільним з багатьох причин – від поганої граматики та синтаксису до нечіткої організації до слабких міркувань і аргументів. Ситуацію ускладнює той факт, що деякі курсанти також погано читають. Наприклад, якщо вони не можуть розпізнати основну думку аргументу у своєму читанні, вони, очевидно, не зможуть відповісти на цю думку в своєму письмовому вигляді. Крім того, їм часто не вистачає когнітивних навичок, щоб розпізнати сфери, у яких їхні попередні знання та навички недостатні – і, отже, над тим, над якими навичками їм потрібно працювати.

Вміти писати – це графічно правильно зобразити літери алфавіту, трансформувати в букви звуки та звукосполучення, асоціюючи при цьому звуковий, графічний та кінестетичний образи слова з його значенням; орфографічно правильно писати слова, словосполучення, ставити знаки пунктуації; оперувати мовними структурами; вміти формулювати свої думки в письмовій формі.

Процес писемного мовлення, як відомо, починається з мовлення внутрішнього. Саме у внутрішньому мовленні готується програма висловлювання, вводиться відбір лексичних одиниць, граматичне оформлення речень, їх логічне поєднання в абзаци. Увесь процес складається з внутрішнього проговорювання та фіксації підготовленого матеріалу на папері, що вимагає автоматизованого оперування звуко-графічними асоціаціями. За кількістю операцій писемне повідомлення є складнішим від усного. Однак в усному спонтанному висловлюванні породження мовлення і його звукового оформлення є синхронним і тому вимагає повного автоматизму в оперуванні лексичним і граматичним матеріалом.

Так як письмо відіграє значну роль в процесі навчання усного мовлення, граматики, читання та лексики, буде доцільним розглянути його роль саме в даних аспектах. Писемне та усне мовлення лінгвістами розглядаються як дві форми спілкування, які в своїй основі мають загальні базові моделі, загальний план змісту, але плани його вираження дещо різняться (Дьячкова, 2014: 35).

Взагалі письмове оформлення думок наділене значними перевагами. Наприклад, у порівнянні з усним мовленням, це уповільнений процес, який дає можливість сконцентруватися на окремих етапах його здійснення. У свою чергу, це створює умови для вживання таких мовних форм, які ще недостатньо автоматизовані. В усній комунікації такі мовні форми ще не можуть активно вживатися. Використання цих форм у писемному мовленні гарантує вільне оперування ними в усному (Ніколаєв, 2003: 77).

Процес написання в більшості випадків пов'язаний з асоціюванням звукового та орфографічного образу слів. При переписуванні речення, наприклад, курсант спочатку уважно читає, а потім вже пише. Тож, відбувається перехід від написаного слова чи речення до почутого. При написанні курсантом під диктовку, він чує звукокомплекси, що асоціюються з буквокомплексами.

Письмове мовлення вимагає розгорнутого, послідовного і повного викладу думок, більш суворого дотримання правил граматики, особливо точного добору слів і виразів. Такий

вид мовленнєвої діяльності як письмо покращує рівень запам'ятовування курсантами при закріпленні нового лексичного чи граматичного матеріалу, допомагає підтримувати процес читання та говоріння. Адже написаний текст легше запам'ятовується та утримується в пам'яті, при цьому дає можливість уникнути повторень.

Дослідники вказують, що у навчанні лексики та граматики письмова фіксація матеріалу дає курсантам можливість:

- 1) заучувати, повторювати, чи закріплювати матеріал, який вони самостійно пишуть у зошиті;
- 2) виконувати письмові вправи, які сприятимуть розвитку умінь та навичок користування лексичного чи граматичного матеріалу;
- 3) створювати асоціації, що допомагають запам'ятовувати лексичні одиниці, речення та структурні зразки;
- 4) організувати усні вправи, спираючись на зафіксовані в зошитах або на дошці структурні зразки, лексичні елементи (Чернобривець, 2018).

Навчання англomовному письму (тобто навчання письму та письмовому мовленню) включає роботу над труднощами техніки письма (графіка, орфографія, пунктуація) та над письмового вираження думок (продукт письмового мовлення). Письмове мовлення використовується як самостійна форма спілкування, однак оволодіння ним відбувається на базі звукового мовлення. Ніколаєв відзначає, що письмова мова ні для жодної людини у світі не може бути рідною мовою в буквальному розумінні слова, тому що завжди є друга мова, яка накладається на усну (Ніколаєв, 2003: 157).

З точки зору психології, протікання письмової мови важке й різноманітне. Письмове мовлення як спосіб формування та формулювання думок ґрунтується на використанні лінгвістичних знаків, закріплених у нервових зв'язках кори головного мозку у вигляді зорових та рукомоторних образів, які діють у сукупності зі слуховими та мовленнєво-руховими. У курсантів при навчанні англійського писемного мовлення додатково до звукових, створюються графічні образи слів. Зорово-графічні образи мають рукомоторні паралелі, які контролюються руховим механізмом руки, яка пише.

Аналіз психологічних передумов навчання курсантів писемного англійського мовлення дозволив зробити висновок, що усне і писемне мовлення перебувають у найтіснішому взаємозв'язку, який ґрунтується на спільності комунікативної функції обох форм мовлення, мовного матеріалу, який використовується, деяких закономірностях вну-

трішнього мовлення. Тому навчання одного виду мовлення сприяє розвитку іншого.

Але, під час навчання письму викладачі часто стикаються із певними труднощами. Наприклад, при навчанні орфографії необхідно враховувати правила читання та орфографії. Вони дійсно корисні при написанні слів, орфографія яких заснована на фонетичному принципі, тобто таких як pen, desk, bag, pig, але і слово plate учень може написати слово так plait за аналогією з rain, grain. Слово beautiful – butiful, beautiful, butifool. Ні списування, ні диктанти, ні назва по буквах, ні облік правил читання не можуть забезпечити достатньо ефективно засвоєння орфографії важких слів курсантами. Особливих труднощів у навчанні написання слів викликають слова, орфографія яких заснована на історичних засадах. Що стосується англійської, то тут набагато складніше. У кожній букві своє звучання, у приголосних звичайне їх читання f [f], h [h], s [s] і т.д.

Можливі такі труднощі:

- 1) відсутність кількісної адекватності між звуком та буквою;
- 2) полісемія букв, тобто одна буква може передавати кілька звуків. Наприклад: літера s відповідає таким звукам [s], [z];
- 3) відсутність звучання так званих «німих» букв. Наприклад: в англійській мові не вимовляють кінцеву букву e у словах з умовно відкритим складом: take, late, line, а також h – у буквосполученні gh: high, eight, bright;
- 4) подвоєння приголосних в англійській мові як показник короткості: Holland, middle.

Так, на першому етапі формування орфографічних навичок використовуються вправи з аналізу, вправи на ідентифікацію та диференціацію:

- списування з різними завданнями (підкреслити букву, буквосполучення, слова з однією і тією орфограмою);
- групування слів з використанням картинок-орфограм; складання слів із складів з використанням схем;
- написання слів за заданими першими літерами.

Наприклад: Task 1. Complete the words.

1. MIO Military Intelligence Officer
2. OPS OFFR O p _____ s Officer
3. MO Military _ b s _ r v _ r
4. INFOSUM _ n f _ r m _ t _ _ S _ m m _ g y
5. APR _ p r _ l
6. CFA C _ _ s _ f _ r _ Agreement

Основною метою другого етапу, поряд з орфографічними навичками, є формування лексико-граматичної правильності письма. На

цьому етапі найбільш поширеними визнаються такі види вправ:

- вправи на запитання-відповіді з частковою зміною мовного матеріалу;
- на трансформацію мовного зразка;
- на підстановку;
- на розширення та скорочення;
- диктанти.

Наприклад: Task 1. Now rewrite the sentences using *allowed, prohibited or permitted*.

1. Legionnaires cannot live off camp or get married until they reach the rank of sergeant.

2. Legionnaires cannot have a bank account or borrow money.

3. If they have a pass, legionnaires can leave the camp until 5.00 a.m. the next morning. 4. For their first three years of service, legionnaires cannot go back to their home country.

Мета третього етапу в навчанні письма і писемного мовлення – формування дій, що забезпечують виклад мовного матеріалу в письмовій формі. Характерними видами вправ на цьому етапі можуть бути:

- відповіді на запитання та складання запитань до тексту;
- складання плану до прочитаного тексту;
- складання листа другові за зразком;
- резюме до тексту;
- написання розгорнутого плану/тезів для усного висловлювання;
- написання листа другові (за даною програмою, ситуацією);
- складання короткої анотації до статті і т. ін.;
- опис картинок, слайдів, міста, вулиці;
- складання діалогу за темою;
- написання анотації.

Наприклад: Task 1. Complete the e-mail with words and phrases from task 2.

From: S6 To: PIO

(1) your message dated 6 March, (2) my comments on the proposed agenda for the Blueland DA's visit on 24 May. (3) the proposed presentation by S6 on communication and information systems, (4) no one in this office will be available at this time. I propose 1200 hours or 1230 as alternatives. (5) you let me know which time you prefer? (6) NLT 14 January.

Task 2. Write a reply to the e-mail. Follow these instructions:

1. Confirm 1230 hours for the briefing by S6.
2. Ask for the name of the briefer.
3. Ask for a copy of the briefing slides NLT 10 February.
4. Request confirmation of receipt of your e-mail.

Користується популярністю такий вид завдань, як на писання переказів та виклад короткого змісту матеріалу, тобто summary. "A summary is a short version of the original piece. It should restate the central idea of the piece, maintain its organization, and recapitulate its logic". Деякі лінгвісти навіть стверджують, що вміння писати summary може стати передумовою для успішної кар'єри: "Being competent in the use of non-fiction written genres in our society offers the language user access to power".

Прикладом написання ділових листів може бути така вправа:

Task I. Writing a formal letter. When Rules:

1) You write a formal letter, always put your address (but not your name) in the top right-hand corner.

2) Put the date below the address.

3) Always start "Dear Sir or Madam" if you don't know the person's name you're writing to.

4) End the letter with "Your sincerely", "Best wishes", "We are looking forward to hearing from you".

Особливого значення набуває вміння вести ділову комунікацію. Курсанти повинні уміти спілкуватись в найбільш типових ситуаціях повсякденного життя за допомогою письма: написати свою адресу, написати дату, сформулювати звернення, повідомити фактичну інформацію, висловлюючи при цьому свою думку, описати дії, що відбулися, характеризувати їх, запросити необхідну інформацію, завершити листа.

Володіння навичками письма здатне відігравати значну роль у навчанні усного мовлення, читання, лексики, граматики. Крім цього, важливою функцією письма у навчанні англійської мови є те, що на всіх етапах воно здатне служити ефективним засобом контролю. Письмові контрольні роботи, як поточні, так і підсумкові, застосовуються з метою перевірки знань мовного матеріалу, практичних умінь аудіювання, усного висловлювання, читання.

Беззаперечним лідером з можливостей використання для формування навичок письма є Інтернет. Як інформаційна система, Інтернет пропонує своїм користувачам безліч інформаційних ресурсів. Базовий комплект послуг може включати електронну пошту (e-mail), телеконференції (usenet), відеоконференції, можливість публікації власної інформації, створення сайтів (Web-site), домашніх сторінок (homepage) і розміщення на Web-сервері, доступ до інформаційних ресурсів аудіо, відео та текстового характеру, довідникові каталоги (Yahoo, InfoSeek/UltraSmart, LookSmart, Galaxy), пошукові системи (Alta Vista, Hot Bob, Google, Open Text, WebCrawler, Excite), розмови

в мережі (Chat) (Азимов, 2001: 26). Усі ці можливості можуть активно використовуватися під час вивчення іноземної мови. З метою вивчення іноземних мов може використовуватись як вільне спілкування в Інтернеті, так і спеціально організоване спілкування в режимі електронної пошти, електронної конференції та дошки об'яв. Найбільш широко використовується організоване спілкування за допомогою телекомунікаційних мереж: листування між окремими учнями і між цілими класами та школами, обмін інформацією між навчальними закладами різних міст, країн.

Висновок. Таким чином, ході дослідження було з'ясовано, що письмове мовлення – це висловлення думок за допомогою письма. Воно має більшість переваг, якщо порівнювати з усним. Перш за все це уповільнений процес, який дає можливість подумати, сконцентруватися на окремих етапах його здійснення, а це, у свою чергу, створює умови для вживання таких мовних форм, які ще недостатньо автоматизо-

вані. Письмова мова вважається істотним засобом у процесах мислення. Навчання писемного мовлення тісно пов'язане з іншими видами мовленнєвої діяльності. Письмова мова дозволяє зберегти мовні та фактичні знання, служить надійним інструментом мислення. Проаналізували зв'язок письма з іншими видами мовлення. Дійшли висновків, що такий вид мовленнєвої діяльності як письмо покращує результат запам'ятовування при закріпленні граматичного та лексичного матеріалу, допомагає підтримувати процес читання та говоріння.

Також, наразі за допомогою Інтернету курсанти мають безліч можливостей для покращення знань з англійської мови та навичок письма. За допомогою Інтернет ресурсів можна вирішувати ряд навчально-дидактичних завдань, формувати креативне мислення, стійку мотивацію, забезпечувати навчальний процес новими матеріалами, удосконалювати навички писемного мовлення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Азимов С.Г. Матеріали Інтернету на уроках англійської мови. *Іноземні мови в школі*. 2001. № 1. С. 25–27.
2. Алтуфьева А.А. Деякі основні проблеми створення загальної мови спілкування в системі Інтернет URL: <http://linguact.hyperlink.ru/articles/altufjeva.html>
3. Березнева І. М. Особливості формування критичного мислення курсантів військового закладу вищої освіти в процесі вивчення іноземної мови. *Науковий часопис національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 5 «Педагогічні науки: реалії та перспективи»*. 2018. Вип. 63. С. 10–13.
4. Дьячкова Я. О. Формування професійно спрямованої англомовної компетентності в говорінні у майбутніх правознавців: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02 / Київ. нац. лінгв. ун-т. Київ, 2014. 317 с.
5. Ніколаєв С. Ю. Загальноєвропейські Рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання. Київ: Ленвіт, 2003. 273 с.
6. Чернобривець Л. Формування навичок письма шляхом використання новітніх інформаційних технологій на середньому етапі навчання англійської мови URL: <http://11.ucoz.ua/blog>
7. Яковенко Н.В. Особливості вдосконалення системи мовної підготовки курсантів вищих військових навчальних закладів. *Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова. Серія 5. Педагогічні науки: реалії та перспективи*. Київ, 2019. Вип. 72. С. 282–286.
8. Mellor-Clark Simon, Baker de Altamirano Yvonne. Campaign English for the military [Workbook 1]; / S. Mellor-Clark, Y. Baker de Altamirano. Macmillan, 2004. 96 с.
9. Mellor-Clark Simon, Baker de Altamirano Yvonne. Campaign English for the military [Workbook 2]; / S. Mellor-Clark, Y. Baker de Altamirano. Macmillan, 2005. 96 с.
10. Scrivener, J. Learning teaching: the essential guide to English language teaching. Oxford: Macmillan Education, 2011.

REFERENCES

1. Azymov Ye.H. (2001), Materialy Internetu na urokakh anhliiskoi movy. [Internet materials in English lessons]. *Inozemni movy v shkoli*. № 1. P. 25–27. [in Ukrainian].
2. Altufieva A.A. (2018), Deiaiki osnovni problemy stvorennia zahalnoi movy spilkuvannia v systemi Internet [Some main problems of creating a common language of communication in the Internet system]. URL: <http://linguact.hyperlink.ru/articles/altufjeva.html> [in Ukrainian].
3. Berezneva I. M. (2018), Osoblyvosti formuvannia krytychnoho myslennia kursantiv viiskovoho zakladu vyshchoi osvity v protsesi vyvchennia inozemnoi movy. [Features of formation of critical thinking of cadets of a military institution of higher education in the process of learning a foreign language]. *Naukovyi chasopys natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni M. P. Drahomanova. Seriya 5 «Pedahohichni nauky: realii ta perspektyvy»*. Vyp. 63. P. 10–13. [in Ukrainian].
4. Diachkova Ya. O. (2014), Formuvannia profesiino spriamovanoi anhlo-movnoi kompetentnosti v hovorinni u maibutnikh pravoznavtsiv [Formation of professionally oriented English-speaking competence in future jurists]: dys. ... kand. ped. nauk: 13.00.02 / Kyiv. nats. linhv. un-t. Kyiv. 317 p. [in Ukrainian].

5. Nikolaiev S. Yu. (2003), *Zahalnoevropeiski Rekomendatsii z movnoi osvity: vyvchennia, vykladannia, otsiniuvannia* [Pan-European Recommendations for Language Education: Study, Teaching, Assessment]. Kyiv: Lenvit. 273 p. [in Ukrainian].
6. Chernobryvets L. (2018), *Formuvannia navychok pysma shliakhom vykorystannia novitnikh informatsiinykh tekhnolohii na serednomu etapi navchannia anhliiskoi movy* [Formation of writing skills through the use of the latest information technologies at the middle stage of learning English] URL: <http://11.ucoz.ua/blog> [in Ukrainian].
7. Yakovenko N.V. (2019), *Osoblyvosti vdoskonalennia systemy movnoi pidhotovky kursantiv vyshchych viiskovykh navchalnykh zakladiv* [Peculiarities of improving the system of language training of cadets of higher military educational institutions]. *Naukovyi chasopys NPU imeni M.P. Drahomanova. Seriia 5. Pedahohichni nauky: realii ta perspektyvy*. Kyiv. Vyp. 72. S. 282–286. [in Ukrainian].
8. Mellor-Clark Simon, Baker de Altamirano Yvonne. *Campaign English for the military* [Workbook 1]; / S. Mellor-Clark, Y. Baker de Altamirano. Macmillan, 2004. 96 p.
9. Mellor-Clark Simon, Baker de Altamirano Yvonne. *Campaign English for the military* [Workbook 2]; / S. Mellor-Clark, Y. Baker de Altamirano. Macmillan, 2005. 96 p.
10. Scrivener, J. (2011), *Learning teaching: the essential guide to English language teaching*. Oxford: Macmillan Education.